

Monitieteisyyden ja moniammatillisuuden maastoissa – sosiaalityö ja hoitotiedekumppaneina

PIA VUOLANTO & ANNI VANHALA & EEVI APPONEN

Paineet sosiaalityön ja hoitotyön käytännön ja tutkimuksen yhteistyölle

Tässä kirjoituksessa tarkastelemme sosiaali- ja terveyssektorin yhteistoimintaa hoitotyön ja sosiaalityön sekä hoitotieteen ja sosiaalityön tieteenalan yhteistyön kehittämisen näkökulmista. Halukkuutta ja painetta yhteistyön tiivistämiseen on esiintynyt sekä hallintoretoriikassa että strategisissa linjauksissa, mutta myös konkreettisemmin sopimuksina ja yhteisinä hankkeina.

Sosiaali- ja terveyspoliittisessa keskustelussa on asetettu paineita sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyön tiivistämiselle ja yhdistämiselle. Tätä on esimerkiksi palvelurakenneuudistuksen yhteydessä perusteltu julkisen talouden heikentymisellä ja palvelujen turvaamisella. Uudistuksen tueksi on esitetty, että palvelujen kehittäminen kansalaisten kannalta sujuvammiksi ja asiakaslähtöisemmiksi vaatii sosiaali- ja terveyssektorien kiinnittämistä entistä syvemmin toisiinsa (STM 2014). Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa asetetaan tavoitteeksi työnjaon ja tehtävä-rakenteiden kehittäminen. Erityisesti pyritään arvioimaan moniammatillisen työkuultuurin hyviä käytäntöjä ja yhteistyötä eri alojen koulutusyksiköiden välillä. (STM 2012, 35.)

Yhteistyön tarve on kummunnut myös työn sisällöstä käsin. Moniammatillisuus on kirjoitettu kantavaksi periaatteeksi niin sosiaalipalveluisa kuin hoitotyössäkin. Tiimityön ja yhteisöllisyyden katsotaan parantavan työtä ja auttavan kohtaamaan asiakkaita heidän yksilöllisissä elämäntilanteissaan. Paineet ovat puskeneet liikkeelle uudistuksia, joissa ainakin idean tasolla pyritään mahdollistamaan yhdessä tekeminen. Esimerkki-

nä tästä on pääkaupunkiseudulla sosiaalialan kehittämisen ja tutkimuksen verkosto-organisaatio Soccan yhteistyösopimus, jossa kuntien ja Helsingin yliopiston lisäksi on mukana Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Yhteistyösopimuksen odotetaan parantavan mahdollisuuksia tehdä sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelukokonaisuutta koskevaa yliopistotasosta tutkimustyötä. (Socca 2014.) Konkreettisesti sopimus voi synnyttää tutkimuskumppanuutta sosiaali- ja terveydenhuollon kesken.

Paine voimien yhdistämiseen on noussut niinkin tutkimusympäristöstä. Taustalta on löydetävissä tieteidenvälisyyden ihanne ja tutkimusrahoitusta on pyritty osoittamaan laajojen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen eri tieteenalojen yhteistyöllä. (Esim. Bruun & al. 2005, 5.) Sosiaali- ja terveysalan tutkimustoiminnan linjauksissa onkin korostettu eri hallinnon- ja tieteenalojen rajat ylittävää yhteistyötä.

Tarkastelemme artikkelissa, millaisia lähtökohtia ja edellytyksiä sosiaalityön ja hoitotyön yhteistyön tiivistämiselle on, ja pohdimme myös, mitä ongelmia yhteistyössä voi esiintyä johtuen tieteenalojen luonteesta ja sijoittumisesta tieteenalakenttään. Kysymme, miltä näiden kahden tieteenalan kiinnittyminen toisiinsa tällä hetkellä näyttää ja mitä entistä syvempi kiinnittyminen voisi tarkoittaa. Keskitymme kahteen tieteenalaan, jotka ovat olennaisia sosiaali- ja terveysalan palvelurakenneuudistuksen kannalta uudistuksen koskettaessa nimenomaan ammattialoja, joita tieteenalat kehittävät. Yhteistyön muodostumisen kannalta on merkityksellistä, kuinka yhteistyö tieteenalojen välillä opeutuksessa ja tutkimuksessa organisoidaan ja kuinka tieteenalat tukevat tai ovat tukematta yhteistyötä.

Artikkeli kumpuaa omista kokemuksistamme ja tutkimuksistamme sosiaali- ja terveyspalvelujen kentällä, minkä vuoksi tarkastelu rajautuu pääasiassa ammatti- ja tiedekentän paikantamiseen terveyssosiaalityössä, sosiaalityön tutkimuksessa, hoitotyössä ja hoitotieteessä.¹

Yhteistyön taustatekijöitä

Sosiaalityön ja hoitotyön yliopistokoulutus juontaa juurensa asiantuntija-ammattien kehittämiseen suomalaisen hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän perustaksi. Viime vuosisadan jälkipuoliskolla eri ammatit alkoivat vaatia koulutuksensa yliopistollistamista ja sekä sosiaali- että hoitotyö onnistuivat pyrkimyksissään. Sosiaalityön osalta yliopistollisen koulutuksen juuret ulottuvat vuoteen 1928, jolloin Kansalaiskorkeakoulussa perustettiin lastensuojelun tutkintokoulutus. Sosiaalityön ammatillinen koulutus aloitettiin 1940-luvulla sosiaalihuoltajakoulutuksena. Ylemmäksi yliopistolliseksi korkeakoulututkinnoksi sosiaalityö muotoutui kuitenkin vasta 1970-luvulla, jolloin Tampereelle perustettiin sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalihuollon professuuri. Tutkinonnuudistus vuonna 1978 vauhditti koulutuksen muuttumista yliopistolliseksi perustutkinnoksi ja myös tutkimustoiminnan viriämistä. Terveysdenhuollon, myöhemmin hoitotieteeksi nimetty yliopistokoulutus aloitettiin Kuopion yliopistossa vuonna 1979, ja se laajeni nopeasti 1980-luvun aikana muihin yliopistoihin. Pääsääntöisesti hoitotieteen opiskeluun vaaditaan sairaanhoitajan tai vastaava ammattitutkinto.

Molemmilla aloilla yliopistotutkinnon suorittaneet sijoittuvat asiakas-, hallinto- ja kehittämistyön tehtäviin sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä koulutustehtäviin, mutta koulutuspolusta sukeutui hieman erilainen. Anne Laiho (2005, 267) osoittaa väitöskirjassaan, että hoitotieteen koulutuspolku muodostui monivaiheiseksi, koska itse sairaanhoitajakoulutus ei siirtynyt yliopistoon, vaan sairaanhoitajan perustutkinnot jäivät terveydenhuolto-oppilaitoksiin, nykyisiin ammattikor-

keakouluihin. Lisäksi alan alempi tutkinto (perushoitaja, nykyisin lähihoitaja) suoritetaan toisen asteen oppilaitoksissa. Sosiaalityön yliopistokoulutus puolestaan antaa kelpoisuuden sosiaalityöntekijän tehtäviin. Tosin keskustelua käydään siitä, miten rajanvetoa sosiaalialan tehtävissä ammattikorkeakoulutettujen sosionomien (AMK) ja sosiaalityön kelpoisuuden saaneiden maisterikoulutettujen välillä tulisi tehdä käytännön kentällä. Niukkojen resurssien ja vuosia jatkuneen sosiaalityöntekijäpulan vuoksi ratkaisuja tultaneenkin yhä enemmän etsimään tehtävien uudelleen suunnauttamisella.

Sosiaalityön koulutusta annetaan Suomessa nykyisin Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lapin, Tampereen ja Turun yliopistoissa ja hoitotieteen koulutusta Itä-Suomen, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Sosiaalityö sijoittuu valtio- tai yhteiskuntatieteellisiin yksiköihin, kun taas hoitotiede useimmiten terveys- tai lääketieteellisiin yksiköihin, poikkeuksena Åbo Akademi, jossa hoitotiede on yhteiskuntatieteellisessä yksikössä. Tämä tarkoittaa, että vaikka Tampereen, Turun ja Itä-Suomen yliopistossa on kummankin alan koulutusta, yliopistojen hallinnollisissa rakenteissa sosiaalityö ja hoitotiede sijaitsevat kaukana toisistaan ja ovat kiinnittyneitä eri tieteenalatraditioihin.

Koulutusjärjestelmän ja yliopistopolitiikan muutoksen tuulet vaikuttavat sosiaalityön ja hoitotieteen yliopistollisen koulutuksen organisoitumiseen ja tulevaisuuden tutkimusyhteistyöhön. Korkeakoulutuksen duaalimalliin on mahdollisesti tulossa muutoksia, joita ennakoi esimerkiksi hanke Tampereen uudenaikaisesta korkeakouluyhteistyöstä, jossa on tarkoitus tiivistää ammattikorkeakoulun ja kahden paikallisen yliopiston suhteita ja organisoida opetusta uudella tavalla (Laurinolli 2014). Rakenteellinen kehittäminen on jo merkinnyt joissakin yliopistoissa tiedekuntien yhdistämisiä ja organisatorisia ratkaisuja, jotka joko lähentävät tai loitontavat sosiaalityön ja hoitotieteen yliopistollisia oppiaineita. Esimerkkinä tästä on Itä-Suomen yliopiston perustamisvaiheessa hoitotieteen siirtyminen yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta terveystieteiden tiedekuntaan, kauemmaksi sosiaalitieteistä ja lähemmäksi lääketiedettä. Sosiaalityön osalta Itä-Suomen yliopiston organisaatorakenne lähensi sosiaalityötä terveyshallinto- ja taloustieteisiin, mutta ei hoitotieteen. Myös Tampereen yliopiston jako tieteenalaysiköihin muutti hoitotieteen asemointia lää-

¹ Kirjoittajista tutkija Pia Vuolanto on sairaanhoitaja ja hoitotieteen maisteri, joka on väitellyt yhteiskuntatieteistä aiheenaan suomalaisen hoitotieteen kiistat. Johtava sosiaalityöntekijä Anni Vanhala on sairaanhoitaja ja yhteiskuntatieteiden tohtori sosiaalityön oppiaineesta ja käytännön sosiaalityön lisäksi hänellä on opetus- ja tutkimustyön kokemusta. Vastaava sosiaalityöntekijä Eevi Apponen on sosiaalihuoltaja ja hänellä on sosiaalityön lisäksi kokemusta yliopistoyhteistyöstä.

ketieteellisestä tiedekunnasta terveystieteiden tieteenalaysikköön, kauemmaksi lääketieteestä ja yhteistyöhön yhteiskuntatieteellisen terveystutkimuksen kanssa, ja tiivistä sosiaalityön kuulumista samaan yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikköön muiden sosiaalitieteiden kanssa.

Hoitotieteen ja sosiaalityön toimiminen vahvaa auktoriteettiasemaa nauttivan lääketieteen rinnalla ja sosiaalityön sijainti perinteisten yhteiskuntatieteiden läheisyydessä monimutkaistaa yhteistyötilannetta. Erityisesti konflikti- ja muutostilanteissa hoitotieteen on toimittava lääketieteen ehdoilla, eikä yhteistyökuvioita, tukea ja kumppanuuksia kenties voida hakea muilta ammattisuuntautuneilta tieteenaloilta (Vuolanto 2013, 278). Siinänsä hoitotieteen tutkimusprofiili voisi kytkeytyä luontevasti esimerkiksi yhteiskuntatieteisiin tai kasvatustieteeseen, mutta lääketieteeseen kiinnittyminen kertoo myös ammattien keskinäisestä vallanjaosta. Samantapaista asemoimista konflikt- ja muutostilanteissa on löydetävissä sosiaalityössä, josta Hannele Forsberg (2009, 53) kirjoittaa: ”Vaikuttaa siltä, että sosiaalityön oppiainetta koskevat negatiiviset käsitykset nostavat aina uudelleen päätään tietyissä yhteiskunnallisten ja yliopistopolitiikan muutosten taitekohdissa.”

Sosiaali- ja terveydenhuoltoaloilla tutkimuksen rahoitusympäristö vaikuttaa myös haluun tehdä yhteistyötä. Lääketieteen tutkimus kattaa suuren osan alan tutkimusrahoituksesta, eikä erityisvaltionosuudella jaettava niin sanottu evo-rahoitus edelleenkään kata sosiaalialaa. Myöskään hoitotiede ei nauti evo-rahoituksen hyötyjä niin kuin lääketiede (SA 2003), joten yhteistyö on tärkeää rahoituksen saamiseksi. Toisaalta tämä kuvastaa sosiaalityön ja hoitotieteen tutkimuksen rahoituksessa olevaa osin epäoikeudenmukaista kilpailuasetelmaa lääketieteen ja myös tutkimusorientoituneiden sosiaalitieteiden kanssa (ks. Forsberg 2009, 63).

Yliopistokoulutuksen erilaiset tavoitteet sosiaalityössä ja hoitotieteessä

Koulutuspolkujen eroista ja opiskelijoiden taustoista johtuen sosiaalityön tieteenalan ja hoitotieteen yliopistokoulutuksen tavoitteet ovat hieman erilaisia. Osa sosiaalityön opiskelijoista tulee suoraan lukiokoulutuksesta, mutta kasvavassa määrin oppiaine kiinnostaa maisteri- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, esimerkiksi so-

sionomeja. Eri yhteiskuntatieteiden pääaineista aiemmin valmistuneita hakeutuu myös enenevässä määrin sosiaalityön kelpoisuuden tuottaviin opintoihin. Aiempi koulutus ja työkokemus näkyvät esimerkiksi hyvinä tutkimusvalmiuksina tai kehittyneinä asiakastyön taitoina. Hoitotieteen opiskelijat ovat tyypillisesti sairaanhoidon tai terveydenhoidon ammattilaisia, jotka ovat hankkineet ammattipätevyyden lisäksi vankan työkokemuksen ja suuntautuvat koulutuksen aikana esimerkiksi opinnäytetöissään ammattiosaamisensa mukaisiin erityiskysymyksiin.

Suurin ero sosiaalityön ja hoitotieteen koulutuksessa voidaan kiteyttää seuraavasti: Sosiaalityön yliopistollinen oppiaine kohdistuu uusien ammattilaisten kouluttamiseen ja heidän perehdyttämiseensä lähinnä sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatehtäviin, harvemmin suoraan hallinnon ja kehittämisen tehtäviin. Hoitotiede suuntautuu jo valmiiden ammattilaisten jatkokouluttamiseen opettajiksi ja toiminnan organisoojiksi sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän tasolla. Sosiaalityössä yliopistokoulutuksen yhteys käytännön ammattityöhön on harjoittelujen myötä kiinteä; sosiaalityöntekijät ohjaavat käytännön harjoittelujaksoja, yliopisto-opettajat valmistelevat harjoittelupaikkoja ja vastaavat osaltaan yhteistyön sujumisesta. Harjoitteluun liitetään käytäntöjen tutkiva tarkastelu, ja usein ammattiharjoittelu myös virittää pro gradu -tutkimuksen tekemisen. Hoitotieteessä ammattiin kuuluvat harjoittelujaksot tehdään jo ennen yliopistokoulutusta, tosin opetusharjoittelu hoitotieteessäkin tapahtuu yliopistokoulutuksen sisällä. Näin hoitotieteen opetus keskittyy enemmän tieteellisiin valmiuksiin ja ammatillinen osaaminen oletetaan saavutetuksi jo ammattikorkeakoulussa ja ammatissa toimimisen kautta.

Sosiaalityön koulutuksessa sosiaalialan toimipaikat toimivat palautteenantajina koulutuksen suuntaamisessa (Tampereen yliopisto 2014). Esimerkiksi Tampereella yliopiston ja yliopistollisen sairaalan välinen sosiaalityön opetus- ja tutkimuslinikkayhteistyö vahvistaa monipuolisesti koulutuksen käytäntönäkökulmaa. Hoitotieteen opetus itsessään on näennäisesti etäällä käytännön toiminnasta, mutta on tavallista, että hoitotieteen opiskelijat suorittavat yliopistotutkintoa työn ohessa ja monilla hoitotieteen professoreilla on kaksoisrooli yliopistosairaalan ylihoitajana tai muussa hallinnollisessa tehtävässä (SA 2003, 10). Vastaava rakenne ei ole mahdollistunut sosiaalityön ammatti-, opetus- ja tutkimuskenttään, vaan

asiakas- tai johtamistyön tehtävät ja yliopistolliset tehtävät jakautuvat pääsääntöisesti eri henkilöille. Portti ”toisen puolen” tehtäviin kyllä aukeaa, mutta useimmiten vain toiseen suuntaan; yksittäiset sosiaalityöntekijät toimivat oman tehtävän ohessa, yleensä väliaikaisesti yliopiston tuntiopetustehtävissä tai tutkijoina. Yhä useammin sosiaalityöntekijät hakeutuvat jatko-opintoihin, joten lisensiaatin tutkinnon suorittaneet sosiaalityöntekijät eivät ole enää poikkeuksia, ja myös tohtorintutkinnon suorittaneita toimii asiakastyön, johtamisen ja kehittämisen kentällä. Sen sijaan sosiaalityön yliopisto-opettajat ja professorit eivät toimi asiakas- tai ammattikentän tehtävissä tai se on hyvin poikkeuksellista.

Sosiaalityön ja hoitotyön ammattien välinen yhteistyö tapahtuu moniammatillisissa tiimissä, jossa yliopiston maisterikoulutuksen saanut sosiaalityöntekijä toimii yhteistyössä ammattikorkeatason tai aiemman opistotason koulutuksen saaneen sairaanhoitajan kanssa. Sairaanhoitajan koulutuksessa hoitotieteellä on vankka asema, mutta sairaanhoitajakoulutus ei ole sisällöltään samalla tavalla tutkimukseen orientoivaa kuin yliopistokoulutus eikä sairaanhoitajan oleteta omaavan pro gradu -työn vaatimia tutkimuksellisia valmiuksia sosiaalityöntekijän tavoin. Tutkimuksen hyödyntäminen ja uusien tutkimusten käynnistäminen moniammatillisen tiimityön tueksi voi siksi olla vaikeaa. Tätä voitaisiin ehkä helpottaa opetusyhteistyöllä.

Yliopistollisen opetusyhteistyön mahdollisuudet

Sovellamme seuraavassa Juha Hämäläisen (1993, 13–16) jäsennystä koulutuksellisen yhteistyön aste-eroista ja esitämme tamperelaisia esimerkkejä jäsennyksen asteista. Tämän jälkeen pohdimme, miltä opetusyhteistyön edellytykset tällä hetkellä mielestämme vaikuttavat.

Ensimmäinen Hämäläisen kuvaama koulutuksellisen yhteistyön aste on koulutus ammatilliseen yhteistyöhön. Sillä hän tarkoittaa kunkin koulutusohjelman erillisissä opetuskokonaisuuksissa toteutettavaa yhteistyövalmiuksia kehittävää koulutusta. Tällöin kukin ammattikunta luo omaa professiotaan erillisessä koulutuksessa, jolloin huomio keskittyy siihen, miten ammattikunnan edustaja toimii yhteistyössä eri ammattiryhmien yhteisessä kokoontumisessa. Esimerkkinä tästä on Tampe-

reen yliopiston sosiaalityön maisteriopintojen moniammatillisuus-opintojakso. Ongelmaperustaisen oppimisen mallia soveltaen sosiaalityön opiskelijat osallistuvat jakson aikana Tampereen yliopistollisessa sairaalassa erilaisiin asiakastyötä tekeviin työryhmiin havainnoiden työntekijöiden toimintaa moniammatillisissa tiimissä.

Toiseksi Hämäläinen kirjoittaa koulutusyhteistyöstä, jossa koulutuksessa tehdään oppiaineiden välillä yhteistyötä joiltakin osin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi eri oppiaineiden yhteisiä kursseja, projektimaisia yhteiskoulutuksia tai kokeiluja. Tällöin ammattikuntien koulutus pidetään erillään, mutta koulutusta järjestetään yhdessä joiltakin osin. Yhteiskurssit pyrkivät häivyttämään ammattirajoja ja keskittymään potilaan ongelmien ratkaisuun. Esimerkkinä tästä on aiemmin toteutettu Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan koordinoima lääkäri-, psykologi- ja sosiaalityöntekijäopiskelijoiden kuntoutusopintojen jakso. Tällä jaksolla opiskelijat osallistuivat yhteisille luennoille. Jaksoon sisältyi myös 2–4 opiskelijan ryhmissä käytännön asiakastyöhön tutustuminen, jolloin sosiaalityöntekijä-, lääkäri- ja psykologiopiskelijat osallistuivat kuntoutustutkimuspoliklinikan moniammatillisiin tiimeihin ja tutustuivat kunkin ammattiryhmän työskentelyyn sairaalassa. Toisena esimerkkinä koulutusyhteistyöstä ovat Tampereen yliopiston moniammatilliset johtamisopinnot. Kymmenen opintopisteen laajuiset opinnot on tarkoitettu seitsemän oppiaineen eli hoitotieteen, psykologian, logopedian, sosiaalipolitiikan, sosiaalityön, kansanterveystieteen ja varhaiskasvatuksen opiskelijoille. Opiskelijat tekevät ryhmätöitä eri oppiaineista tulevien opiskelijoiden kanssa, mikä perehdyttää heidät moniammatilliseen työskentelyyn.

Kolmas koulutuksellisen yhteistyön aste Hämäläisellä on yhteiskoulutus. Tällä hän tarkoittaa, että koulutuksen lähtökohdaksi otetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen arvoperusta ja tavoitteet. Tämän näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveysalan ammatillinen koulutus on mielekästä toteuttaa integroidusti, koska ammatit tähtäävät yhteisen asiakkaan hyvinvointiin ja asiakasproblematiikka nähdään samanlaisena. Koulutus ei myöskään tähtää erillisiin ammattitutkintoihin, vaan ammattikuntien väliset rajat häviävät. Esimerkkinä tästä on moniammatillinen työnohjaajakoulutus, jossa koulutetaan asiantuntijoita työyhteisöjen kehittämiseen. Tämä koulutus on usein täydennyskoulutusta sosiaali- ja terveysalan ammat-

tilaisille. Toisena esimerkkinä mainittakoon erilaiset menetelmä- ja terapiatyön koulutukset. Koulutuksen avulla eri ammattiryhmät pyrkivät oppimaan jaetun viitekehyksen yhteisten asiakkaiden auttamiseksi.

Suomessa on koulutettu eri alojen ammattilaisia moniammatilliseen yhteistyöhön, jonkin verran on tehty koulutusyhteistyötä ja toteutettu yhteiskursseja. Keskustelu yhteiskoulutuksesta on melko hiljaista ja siinä on nähty ongelmia. Jo 1990-luvun alkupuolella Hämäläinen (1993, 14) mainitsee yhteiskoulutuksen esteinä asiantuntemuksen pinnallistumisen ja kapeutumisen. Haasteena hän näkee erityisesti yhteisen tietopohjan muodostamisen, mikä johtuu sosiaalialan koulutuksen yhteiskunnallisuudesta ja terveysalan koulutuksen sairaus- tai terveyskeskeisyydestä. Tämä haaste on edelleen olemassa, joten suomalaisessa koulutus-kontekstissa emme usko sosiaalityön ja hoitotieteen yhteiskoulutuksen toteutuvan ainakaan lähitulevaisuudessa, vaikkakin työnohjauksen esimerkki osoittaa, että sellainenkin on mahdollista. Sosiaalityön ja hoitotieteen sijainti tieteenal kentässä ja yliopiston hallinnollisessa rakenteessa suuntaa ennemminkin tutkintojen selkeään erillisyyteen kuin tavoitteelliseen, osittaiseenkaan integroimiseen.

Sosiaalityö ja hoitotiede tutkimusyhteistyössä

Tässä luvussa sovellamme tieteen- ja teknologiantutkimuksessa käytettyä luonnehdintaa tutkimusyhteistyön aste-eroista muutamiiin esimerkkeihin sosiaalityön ja hoitotieteen yhteistyöstä tutkimuksen saralla. Nojaudumme tämän alan tutkimuksen määrittelemiin käsitteisiin monitieteisyydestä, tieteidenvälisyydestä ja poikkitieteisyydestä (Bruun & al. 2005). Tieteentutkimuksessa hoitotiedettä ja sosiaalityötä on luonnehdittu samankaltaisiksi tieteenaloiksi. Niiden katsotaan kuuluvan pehmeisiin ja soveltaviin ammattikäytäntöjä kehittäviin tieteenaloihin, jotka painottuvat käytännöllisesti. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää ammattialaa ja sen toimintaa.

Monitieteisyyden kuvataan tieteen- ja teknologiantutkimuksen kirjallisuudessa merkitsevän sitä, että tieteenalat listaavat toisensa yhteistyökumppaneina, mutta eivät hyödynnä toistensa tietoa ja rakenna teoreettisesti toistensa varaan. Tällöin tutkimuksessa esimerkiksi asiakkaita lähestytään

eri tieteiden näkökulmasta ja näiden näkökulmien katsotaan täydentävän toisiaan, mutta tieteenalat pysyvät kuitenkin erillisinä. Esimerkiksi sosiaalityön ja hoitotieteen tohtorikoulutusohjelmat korostavat monitieteisyyttä. Sosiaalityön valtakunnallisessa tutkimusohjelmassa tehtävän tutkimuksen korostetaan olevan monitieteistä: ”Tällä hetkellä kaikilla esitetyillä temaattisilla osa-alueilla tehdään tutkimusta monien tieteenalojen lähtökohdista ja erilaisia tutkimusmenetelmiä hyödyntäen. Tutkimuskenttää tulisi kuitenkin syventää ja monipuolistaa ja yhteistyötä eri tieteenaloilla vahvistaa sekä kansainvälisesti että kansallisesti.” (Forssén & al 2010, 8.) Samoin tehdään hoitotieteen tohtorikoulutusohjelmassa: ”Ohjelman koordinoinnin tavoitteena on varmistaa ohjelman toimintaa ja kehittää hoitotieteen ja muiden tieteenalojen yhteistyötä” (Finnish Doctoral Education Network in Nursing Science 2014 [suom. PV]). Kummassakaan ohjelmassa ei varsinaisesti listata yhteistyötieteenaloja, vaan vedotaan monitieteisyyteen käsitteellisesti. Tästä saa sen vaikutelman, että monitieteisyyttä käytetään avoimuuden ja yhteistyön synonyyminä, mutta ohjelman tavoitteena on kuitenkin tietyn tieteenalan tutkimuksen tuottaminen.

Tieteidenvälisyys määritellään tieteen- ja teknologiantutkimuksen kirjallisuudessa siten, että siinä tutkimus eri tieteenaloilla yhdistyy jossain määrin yhteistutkimuksen aikana. Tällöin tieteenalojen rajat hämärtyvät, mutteivät katoa. Tutkimusprojektissa hyödynnetään eri tieteenalojen käsitteitä tai metodeja. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa on ollut esillä yhtenä tutkimuksen strategisena painopistealueena ”Julkisrahoitteiset palvelut sekä julkisen ja yksityisen sektorin rajapinta” (Anttonen & al. 2012, 11), jossa on tarkoituksena, että eri tieteenalojen tutkimus yhdistyy yhteistutkimuksessa, joka tähtää julkisrahoitteisten palvelujen uudistamiseen ja muutosprosessin ymmärtämiseen. Tutkimus kohdentuu julkisrahoitteisiin palveluihin ja tutkimusalueen vahvistamista perustellaan sillä, että eri tieteenalaysiköiden tutkimuksen yhdistämisellä tuotetaan ”korkeatasoista ja hyvinvointipalvelujen uudistamisen kannalta relevanttia tutkimustietoa” (Julki 2014). Hoitotieteen ja sosiaalityön tieteenalat ovat tässä painoalueessa sisäänkirjoitettuna.

Tieteen- ja teknologiantutkimuksessa *poikkitieteiseksi* kuvataan tutkimusta, jossa tieteiden väliset rajat katoavat. Tällöin tietoisesti unohdetaan tieteenalojen erottelu ja keskitytään ongelman rat-

kaisemiseen. Näin koko tutkimusprosessin ajan tieteenalat ovat taka-alalla, jolloin voi syntyä uudenlaisia tutkimuksellisia ratkaisuja. Väkivaltatumuksen saralla esimerkkinä sosiaalityön ja hoitotieteen poikkitieteisestä tutkimusotteesta on Eija Paavilaisen ja Tarja Pösön toimittama kirja *Lapset, perhe ja väkivaltatyö* (2003). Kirja on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuoltoalalle oppikirjaksi, ja se käsittelee lasten perheessään kokemaa väkivaltaa. Kirjan toimittajina on kaksi professoria, toinen sosiaalityöstä, toinen hoitotieteestä, ja kirjoittajat ovat sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita ja tutkijoita. Teos perustuu tutkimustietoon ja käytännön kokemukseen monilta eri tieteenaloilta, mutta se kiedotaan yhteen tavalla, jossa tieteenalat sinänsä ovat hävinneet ja keskitytään ongelman tarkasteluun eri näkökulmista.

Nämä esimerkit voivat toimia positiivisina signaaleina siitä, että tutkimusyhteistyötä hoitotieteen ja sosiaalityön välillä esiintyy. Yhteistyötä ja yhteisprojekteja alojen välillä varmasti on. Haluamme kuitenkin tuoda esiin, että lähtökohdat kahden ammattisuuntatuneen tieteenalan yhteistyölle eivät välttämättä ole ruusuiset. Ammattiryhmien pyrkimys tieteellistä ja akatemisoida tutkimuksen avulla toimintaansa, professionaalinen projekti, voi heikentää sosiaalityön ja hoitotyön tutkimuksen välistä yhteistoimintaa. Yhteistyö molemmilla aloilla ulottuu potilaiden, monipuolisen koulutuskentän ja ammatin hallinnollisen järjestämisen lisäksi eri tieteenaloille ja eri ammattialoille, ja on jo sinällään haaste saada tutkimusrahoitusta monitahoisessa toimintaympäristössä. Tutkimusyhteistyöstä toisten ammattisuuntatuneiden kanssa voi tällöin tulla minimaalista tai ehkä näennäistä, pikemminkin kunkin alan omaa tieteenalaprofilia, tieteenalakulttuuria ja oman tieteenalan lähestymistapoja suosivaa kuin yhteistyötä edistävää. Julkaisut suunnataan silloin yhden tieteenalan (kansainväliselle) yleisölle.

Näin ollen sosiaalityön tutkimus ja hoitotiede eivät aina kulje käsi kädessä eivätkä välttämättä tue toisiaan, vaan kehittyvät toisistaan erillisiksi saarekkeiksi. Tutkimusrahoituksen retoriikka ei kuitenkaan tällaiseen toimintatapaan ohjaa. Päinvastoin, vuorovaikutusta ja tieteidenvälisyyttä on jo vuosia korostettu rahoituksen edellytyksenä. Myös esimerkiksi Suomen Akatemian uuden strategisen tutkimuksen neuvoston tavoitteena on ongelmakeskeisen, yhteiskunnan haasteisiin ratkaisuja tuottavan tutkimuksen rahoittaminen (SA 2014). Tutkimusrahoituksen vähentyessä ja

rahoituskilpailun tuoksinassa voi kuitenkin vahvistua käsitys, että kumppanuuksia kannattaa pikemmin solmia vahvoihin, rahoitusta enemmän saaviin tieteenaloihin (hoitotieteessä lähinnä lääketieteeseen ja muihin terveystieteisiin ja sosiaalityössä perinteisiin sosiaalitieteisiin) kuin toisiin ammattisuuntatuneisiin ja vähän tutkimusrahoitusta saaviin aloihin.

Yhteistyö: haasteellista, mutta mahdollista

Hoitotieteen ja sosiaalityön tieteenalojen yhteistyössä on haastavia lähtökohtia. Molemmilla aloilla tieteen tekeminen ja ammattikoulutus ovat kytkeytyneet yhteen siten, että ammattipätevyyksien muuttaminen lainsäädännössä, korkeakoulupolitiikan uudet suunnat tai muutokset tieteenalan asemassa yliopiston sisällä tai yliopistojen kokonaisuudessa vaikuttavat alan koulutus- ja tutkimuskokonaisuuteen välittömästi. Myös työ itsessään on sisällöllisesti erilaista: siinä missä hoitotyö lähestyy ihmisiä hoitamisen ja inhimillisen kärsimyksen lievittämisen näkökulmasta, sosiaalityö korostaa inhimillisen kärsimyksen yhteiskunnallista ja sosiaalista taustaa ja pyrkii vaikuttamaan myös siihen.

Rohkaisevia esimerkkejä onnistuneista ammatti- ja tiederajat ylittävistä opetus- ja tutkimusyhteistyöhankkeista kuitenkin löytyy. Hedelmällisessä hoito- ja sosiaalialan yhteistyössä asiakkaan pulmista tulee sekä yksilötason välittömästi ratkaistavia kysymyksiä, esimerkiksi sairaalaan joutuneen ja sieltä kotiutuvan asiakkaan asumisen ja lääkeytyksen järjestämistä, että rakenteellisia ja poliittisia kysymyksiä, kuten julkisessa terveydenhuollossa havaittavien yhteiskunnallisten ongelmien esille tuomista. Hoitotyössä pyritään huomioimaan ihmisten erilainen elämäntilanne ja tukemaan henkilön kykyä omahoidon toteuttamiseen. Jotta tässä onnistutaan, tarvitaan sosiaalityöntekijän tekemä sosiaalisen tilanteen kartoittaminen ja tarvittavan sosiaalisen tuen ja palveluiden järjestäminen.

Julkisten palveluiden kehittämisessä on niin hoitotieteen kuin sosiaalityönkin kannalta tärkeää kerätä tietoa ja havaintoja siitä, miten esimerkiksi julkisessa terveydenhuollossa ihmisten väliset terveys- ja tuloerot sekä arjessa selviytyminen näyttäytyvät. Ruohonjuuritason arjen havaintojen yhteinen analysointi ja johtopäätösten tekeminen yhteiskunnallisen muutoksen suunnasta on ensi-

arvoisen tärkeää tietoa myös poliittisen päätöksen tueksi. Tulevaisuudessa hoitotieteen ja sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen yhteistyön tavoitteeksi voitaisiinkin asettaa alojen yhteiset teolliset projektit, verkostot ja yhteisöt, joissa luo-

daan uutta tietoa ja yhteistä osaamista, joka tukee asiakkaan pulmien ratkaisua ja hyvinvointia. Olennaisinta on tunnustaa vuorovaikutuksen tarve, ymmärtää keskinäisiä riippuvuuksia ja haluta kumppanuutta.

KIRJALLISUUS

- Anttonen, Anneli & Haveri, Arto & Lehto, Juhani & Palukka, Hannele (toim.): *Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos*. Tampere: Tampere University Press, 2012.
- Bruun, Henrik & Hukkinen, Janne & Huutoniemi, Katri & Thompson Klein, Julie: *Promoting Interdisciplinary Research. The Case of Academy of Finland*. Helsinki: Publications of the Academy of Finland 8, 2005.
- Finnish Doctoral Education Network in Nursing Science: *Aims and action*. Turun yliopisto, 2014. http://www.utu.fi/en/units/med/units/hoitotiede/doctoral_programme/administration/Pages/aims.aspx (luettu 26.1.2015)
- Forsberg, Hannele: Tabuista tiedeyhteisöissä – kulttuuriset mielikuvat oppiaineen kahleena? S. 45–67. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 2009.
- Forssén, Katja & Hämäläinen, Juha & Juhila, Kirsi & Kuronen, Marja & Laitinen, Merja & Rauhala, Pirkko-Liisa: *Sosiaalityön valtakunnallinen tutkimusohjelma*. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet, 2010.
- Hämäläinen, Juha: *Sosiaalityöntekijöiden ja terveydenhuollon työntekijöiden yhteistyö koulutuksellisenä kysymyksenä*. Kuopion yliopistollinen opetus- ja tutkimuskeskus 1, 1993.
- Julki: *Monitieteinen hyvinvointipalveluiden ja niiden kontekstin tutkimus Tampereen yliopistossa*. Aloite tutkimuksen laadun ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Julkaisematon käsikirjoitus, 2014.
- Laiho, Anne: “Sisar tieteen saloissa” – sairaanhoitajien akatemisoimisprojekti Pohjoismaissa 1900-luvulla. Turku: Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 232, 2005.
- Laurinoli, Heikki: Tampereelle rakennetaan uutta korkeakoulu-yhteisöä. *Aikalainen* 19 (2014): 15, 3.
- OPM: *Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta*. Helsinki: opetusministeriö, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 43, 2007.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja: *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Helsinki: WSOY, 2003.
- SA: *Nursing and Caring Sciences. Evaluation Report*. Helsinki: Publications of the Academy of Finland 12/03, Suomen Akatemia, 2003.
- SA: *Strategisen tutkimuksen neuvosto*. Suomen akatemia, 2014. http://www.aka.fi/fi/A/Suomen-Akatemia/Organisaatio/_Strategisen-tutkimuksen-neuvosto/ (luettu 26.1.2015)
- Socca: *Sopimus pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan toiminnan järjestämisestä*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, 2014. http://www.socca.fi/files/3473/Soccan_yhteistyosopimus_2014.pdf (luettu 26.1.2015)
- STM: *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) 2012-2015. Toimeenpanosuunnitelma*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2012.
- STM: *Sote-uudistus*, 2014. http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennemuutos (luettu 26.1.2015)
- Tampereen yliopisto: *Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Työelämä ja harjoittelu*, 2014. <http://www.uta.fi/yky/sty/tyoelama/index.html> (luettu 26.1.2015)
- Vuolanto, Pia: *Boundary-Work and the Vulnerability of Academic Status: the Case of Finnish Nursing Science*. Tampere: Tampereen yliopisto, väitöskirja, Acta Universitatis Tamperensis 1867, 2013.